

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ МИНИСТРЛІГІ

С.СЕЙФУЛЛИН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ
АГРОТЕХНИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Дипломдық жұмыс

Тақырыбы: Оңтүстік қазақ мериносы қой тұқымы
төлдерінің өсіп-жетілуі

Орындаған: Е.С Тәукен

Ғылыми жетекшісі: PhD
ассистент Д.К Ибраев

Астана 2018

-ДИПЛОМДЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ МАҚСАТЫ.

- «Батай-Шу» ШҚ жағдайында өсірілетін оңтүстік қазақ мериносы қозыларының өсіп-жетілуін зерттеу.
- Дипломдық жұмыстың міндеттері.
- шаруашылықта өсірілетін оңтүстік қазақ мериносы қошқарлары мен саулықтарының өнімділігіне сипаттама беру
- оңтүстік қазақ мериносы саулықтарының төлдегіштігін анықтау;
- оңтүстік қазақ мериносы қозыларының туылған және енесінен бөлінген кездегі тірілей салмағын анықтау;
- оңтүстік қазақ мериносы қозыларының дене бітімі және экстерьерін өлшеу;
- оңтүстік қазақ мериносы қозыларының өсірудің экономикалық тиімділігін анықтау;

«БАТАЙ-ШУ» ШАРУА ҚОЖАЛЫҒЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ

- Батай-Шу» шаруа қожалығының қысқаша сипаттамасы
- Шу ауданы – Жамбыл облысының оңтүстік-шығысында орналасқан әкімшілік бөлік. 1931 жылы құрылған.
- Ауданның көпшілік жері жазық, оңтүстік, оңтүстік-шығысы таулы. Батысын Мойынқұм алқабының құмды-қырқалы төбелері, шығысын Кіндіктас сілемінің батыс бөлігі, орталық және солтүстік бөлігін Шу-Іле тауларының Айтау, Хантау, Аңырақай таулары, қиыр солтүстігін Жусандала үстіртті даласы алып жатыр. Жер қойнауынан мыс рудалары (Шатыркөл кен орны) мен құрылыс материалдары барланған.
- Аудан жерінде Шу өзені және оның алабындағы Ақсу, Тактас, Қорағаты, Қайынды, Сарықау, Майтас, Еспе, Шоқпар, Теректі, Ойранды, Шатыркөл, Үңгірлі өзендері ағады. Шу өзендеріне ірі Тасөткел бөгені және Аспара, Ақсу, Новое, Тәтті, Шілік, Шөмішті атты шағын бөгендер салынған. Көлдердің аумағы негізінен шағын. Олар: Қаракөл, Бесқатын, Тоғызкөл, Сарықұдық, Жарқұдық, Жантақты, Апанай, Қобы, Жалаңқұдық, Тақыр, Қарақұдық, Алаботалы. Аудан жерінің басым көпшілігі сұр, сортаңды сұр, құмдақ топырақты (Мойынқұм және ауданның орталық мен солтүстік бөлігі), оңтүстігінде және оңтүстік-шығыстың таулы өңірінде қоңыр, бозғылт қоңыр, қызғылт қоңыр топырақты, өзен аңғарлары бойында шалғынды сұр топырақты. Қасқыр, түлкі, қоян, қарсақ, жабайы шошқа, ақбөкен, сарышұнақ, аламан, т.б. кездеседі.
- ***«Батай-Шу» ШҚ-на қарасты шаруа қожалығы 1999 жылы құрылды. Шаруа қожалығы негізінен асыл тұқымды мал өсірумен айналысады. Қожалық иелігінде 7000-нан аса (10 отар) қазақтың шу типті етті-жүнді биязылау және меринос қой тұқымдары өсіріледі, 200 бас асыл тұқымды әр түрлі жылқы өсіріледі және осы малдарға арналған жайылымдары, азыққа пайдаланылатын шөп пен дақылдар өсірілетін егістік алқаптары бар***

ДИПЛОМДЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ МАҚСАТТАРЫ ШАРУАШЫЛЫҚТА ӨСІРІЛЕТІН ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ҚОШҚАРЛАРЫ МЕН САУЛЫҚТАРЫНЫҢ ӨНІМДІЛІГІНЕ СИПАТТАМА

Оңтүстік қазақ мериносы қой тұқымы оңтүстіктегі тау алқаптарында, шөл және шөлейт далаларда жайып-бағуға жақсы бейімделген. Саулықтардың тірілей салмағы 55,9-56,4 кг, 4,7-4,9 кг жүн қырқылады, жүннің ұзындығы 9,0 – 9,2 см. Әр түрлі топтағы ОҚМ қойларына тиісті күтіп-бағу жағдайлары біркелкі шаруашылықта қалыптасқан қой өсіру технологиясы бойынша жүргізілді. 4 – 4,5 айлық қозылардың тірілей салмағы 27,1-33,2 кг жетеді. Саулықтардың төлдегіштігі 128,7%, өміршеңдігі – 97,7%. Бұл қойлардың жүні отандық және шетелдік меринос жүнінің талаптарына сай келеді. Жүннің айырықша ерекшелігі тығыз, биязылығы 64 сапада, қошқарларының жүні 60 сапада, шайыры жеткілікті, түсі ақ және ақсары. Таза жүн шығымы басқа қойларға қарағанда біршама жоғары – 51-55%.

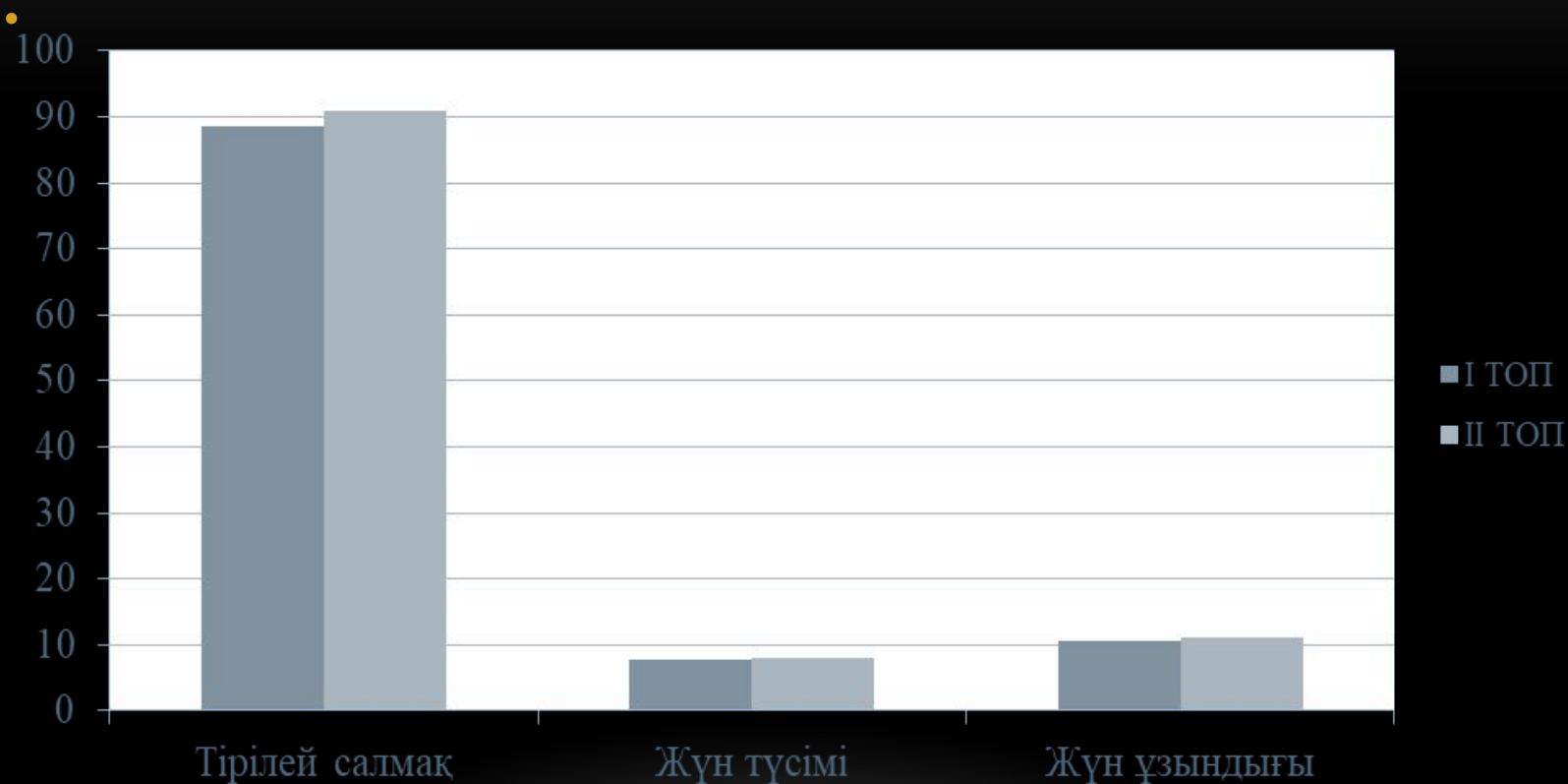
Қажетті типтегі қойлардың дене бітімі мықты, сүйектері жақсы жетілген және еттік формалары айқын: қошқарлары – мүйізді, ал саулықтары тоқал келеді.

Қошқарларының тірілей салмағы 88,7-91,9 кг, 7,8-9,1 кг жүн қырқылады, жүн ұзындығы – 10,5-11,7 см.

ӨНДІРГІШ-ҚОШҚАРЛАРДЫҢ ӨНІМДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІ

Топ	n	Тірілей салмағы, кг			Жүн түсімі, кг			Жүн ұзындығы, см		
		$\bar{X} m_x$	$C_v\%$	δ	$\bar{X} m_x$	$C_v\%$	δ	$\bar{X} m_x$	$C_v\%$	δ
I	8	88,7 1,40	5,3	3,3	7,8 0,08	4,2	0,26	10,5 0,43	12,2	1,42
II	7	90,8 1,77	8,7	5,9	8,0 0,08	4,3	0,25	11,0 0,37	9,8	1,33

ШУ ЖӘНЕ МЕРКІ ТИПІНДЕГІ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ҚОШҚАРЛАРЫНЫҢ ӨНІМДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІ



ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ТҰҚЫМЫ САУЛЫҚТАРЫНЫҢ ӨНІМДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІ

Топта р	Ж а ± с ы	Тірілей салмағы, кг			Жүн түсімі, кг			Жүн ұзындығы, см		
		n	$\bar{X} m_x$	$c_v\%$	n	$\bar{X} m_x$	$c_v\%$	n	$\bar{X} m_x$	$c_v\%$
I	3	135	55,9±0,35	2,7	135	4,8±0,11	3,4	135	9,0±0,12	3,3
II	3	141	56,4±0,22	3,8	141	4,7±0,7	4,3	141	9,2±0,24	4,9

САУЛЫҚТАРДЫҢ ТӨЛДЕГІШТІГІ (100 БАСҚА)

Көрсеткіштер	2016 жыл		2017 жыл	
	бас	%	бас	%
Барлық саулықтар	1800	100	2500	100
Оның ішінде ұрықтандырылғаны	1755	97,5	2413	96,5
Алынған қозы (1800/2413)	1860	104,0	2666	110,5
Қоздаған саулыққа алынған қозы (1755/2345)	1860	106,0	2666	113,7

ШУ ТИПТІ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ТҰҚЫМЫ САУЛЫҚТАРЫНЫҢ ТӨЛДЕГІШТІГІ

Көрсеткіштер	Топтар	
	I	II
Саулықтар саны	135	141
Ұрықтандырылған саулықтар, бас	125	132
Қоздаған саулықтар, бас	122	130
Ұрықтандырылу, %	97,6	98,5
Алынған қозылар, бас	152	169
Төлдегіштік, %	125	130
Енелерінен бөлгенге дейін сақталған қозылар, бас	148	166
Өлгені, бас	4	3
Енелерінен бөлгенге дейін сақталған қозылар,%	97,3	98,2
12 айлыққа дейін сақталғаны, бас	145,9	162,7
12 айлыққа дейін сақталғаны, %	95,6	96,3

САҚМАН. БІР КҮНДІК ҚОЗЫ



ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ТҰҚЫМЫ ҚОЗЫЛАРЫНЫҢ ТІРІ САЛМАҒЫ, КГ

Жыныстық топ	Туылған мерзімде		4-4,5 ай		12 ай	
	n	кг	n	кг	n	Кг
Ұрғашы қозылар (тоқтылар)	67	3,9±0,12	61	29,4±0,34	56	43,2±0,78
Еркек қозылар (тоқтылар)	46	4,4±0,08	38	32,2±0,40	31	48,7±0,96

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ТҰҚЫМЫ ЖӘНЕ БУДАН ТӨЛДЕРДІҢ ӨМІРШЕНДІГІ МЕН САҚТАЛУЫ

Топтар	Алынған қозылар	тірі 4,0-4,5 айлық қозылар	айлық мерзімде бас	сақталған %	Шығын, %
I	152	148	97,3	2,7	
II	169	166	98,2	1,8	
III	174	170	97,7	2,3	
Топтар	Алынған қозылар	тірі 4,0-4,5 айлық қозылар	айлық мерзімде бас	сақталған %	Шығын, %
I	152	148	97,3	2,7	
II	169	166	98,2	1,8	
III	174	170	97,7	2,3	
Топтар	Алынған қозылар	тірі 4,0-4,5 айлық қозылар	айлық мерзімде бас	сақталған %	Шығын, %
I	152	148	97,3	2,7	
II	169	166	98,2	1,8	
ФIII	174	170	97,7	2,3	
Топтар	Алынған қозылар	тірі 4,0-4,5 айлық қозылар	айлық мерзімде бас	сақталған %	Шығын, %
I	152	148	97,3	2,7	
II	169	166	98,2	1,8	
III	174	170	97,7	2,3	

ҚОЗЫЛАРНЫҢ ТІРЛЕЙ САЛМАҒЫНЫҢ ӨЗГЕРГІШТІГІ

Оңтүстік қазақ мериносы қозыларының тірі салмағы, кг

Жыныстық топ	Туылған мерзімде		4-4,5 ай		12 ай	
	п	кг	п	кг	п	кг
Ұрғашы қозылар (тоқтылар)	67	3,9±0,1	61	29,4±0,34	56	43,2±0,7
Еркек қозылар (тоқтылар)	46	4,4±0,08	38	32,2±0,40	31	48,7±0,9

Өсімдер	Ұрғашы қозылар (тоқтылар)		Еркек қозылар (тоқтылар)	
	4-4,5 айда	12 ай	4-4,5 айда	12 ай
Абсолюттік, кг	25,5	13,8	27,8	16,5
Тәуліктік, г	212,5	120,0	231,6	135,5
Салыстырмалы, %	658,8			

ЖАЛҚЫ ЖӘНЕ ЕГІЗ САУЛЫҚТАРДЫҢ ҚОЗЫЛАРЫНЫҢ ТУЫЛҒАННАН БАСТАП СҮТТЕН
АЖЫРАТҚАНҒА ДЕЙІНГІ ТІРЛЕЙ САЛМАҒЫНЫҢ ӨЗГЕРІСІ

Көрсеткіш	Қозылар тобы	
	жалқы (n=15)	егіз (n=15)
Қозының тірі салмағы, кг		
Туылған кезде	4,9±0,3	3,9±0,5
1-айлығында	12,8±0,5	8,8±0,3
2-айлығында	19,2±1,0	13,6±0,4
3-айлығында	24,6±1,1	18,0±1,2
4-айлығында	29,1±1,8	22,3±1,1
Барлық мезгілдегі салмақ, кг	24,2	18,4
Орташа күндік салмақ өсімі, г		
1-айдан кейін	263	163
2-айдан кейін	213	163
3-айдан кейін	180	144
4-айдан кейін	150	133
Барлық мезгілдегі күндік салмақ	201	153

ГЕНОТИПТЕРІ ӘР ТҮРЛІ ҚОШҚАРЛАРДАН АЛЫНҒАН ОҚМ ЕРКЕК ҰРПАҚТАРДЫҢ ДЕНЕ ӨЛШЕМДЕРІ, СМ

Көрсеткіштер	Туған кезде	Енелерінен бөлген кезде (4,0-4,5 ай)	Бір жас кезінде (12 ай)
1	2	3	4
1 топ			
Шоқтығының биіктігі	34,4±1,31	55,2±0,62	63,1±2,32
Құйымшақ биіктігі	36,2±1,12	60,3±0,75	64,3±1,05
Тұрқының қиғаш ұзындығы	27,4±1,34	61,5±1,14	67,5±1,17
Кеуде тереңдігі	12,3±1,16	21,3±0,22	26,5±0,64
Кеудесінің енділігі	8,1±0,52	11,5±0,37	17,2±0,55
Кеуде орамы	31,9±2,53	65,3±1,72	72,4±1,62
Жіліншік орамы	5,1±0,29	7,7±0,13	8,4±0,24
2 топ			
Шоқтығының биіктігі	36,1±1,35	55,8±2,45	63,5±4,51
Құйымшақ биіктігі	37,4±1,44	59,4±1,67	64,4±1,03
Тұрқының қиғаш ұзындығы	29,8±2,12	64,1±1,55	67,7±1,23
Кеуде тереңдігі	12,5±0,18	21,1±0,14	26,4±0,66
14-ші кестенің жалғасы			
1	2	3	4
Кеудесінің енділігі	8,6±0,33	12,2±1,10	17,1±0,43
Кеуде орамы	32,6±2,27	71,1±1,78	72,2±1,55
Жіліншік орамы	5,4±0,41	8,1±0,07	8,3±0,28

ӨНДІРІСКЕ ҰСЫНЫС

- Жамбыл облысында меринос қой тұқымдарын өсіретін шаруашылықтарда өнімділігі бойынша бәсекеге қабілетті, асыл тұқымды қасиеттері жоғары ұрпақтарды алу үшін, селекциялық жұмыстарда австралия мериносы тұқымының қаны бар және отандық «Меркі» типіндегі асыл тұқымды қошқарларды пайдалануды ұсынамыз.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚ МЕРИНОСЫ ТҰҚЫМЫН ҚОЗЫЛАРЫН ӨСІРУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІ

Көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	Топтар		
		I (ОҚМ/Ш)	II (ОҚМ/М)	III (ОҚМ/Ав)
1	2	3	4	5
Жүн түсімі	кг	6,30	6,65	6,95
1 кг жүннің өткізу бағасы	теңге	280	280	280
Жүн құны	теңге	1 764	1 862	1 946
Ұша салмағы	кг	18,5	18,7	19,8
1 кг ет бағасы	теңге	1 100	1 100	1 100
Еттің құны	теңге	20 350	20 570	21 780
12-ші кестенің жалғасы				
1.	2	3	4	5
Барлық өнімнің құны	теңге	22 114	22 432	23 726
1 басты күтіп- бағуға кететін шығын	теңге	13 350	13 350	13 350
Таза пайда	теңге	8 764	9 082	10 376
Рентабельділігі	%	65,6	68,0	77,7

ҚОРЫТЫНДЫ

- Жамбыл облысы «Батай-Шу» асыл тұқымды шаруашылығындағы Оңтүстік қазақ мериносы тұқымының және оның будан қойларының өнімділік қасиеттерін зерттеу бойынша ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижесінде алынған мәліметтер бойынша келесідей қорытындыларды шығаруға болады:
- 1. Едәуір жоғары өміршеңдік қасиеттер II және III топтағы будан қозылардан (98,2%, 97,7%) байқалады, I топта 97,3%. Бұл тұрғыда конституциясы мықты, нәсілдік қасиеті жоғары қошқарларды пайдалану нәтижесіне байланысты төлдердің өміршеңдігіне әсер етуі мүмкін деп болжамдаймыз.
- 2. 4,5 айлық кезінде тірі салмақ бойынша бірінші және екінші топ еркек қозыларымен (ОҚМ/Ш, ОҚМ/М) салыстырғанда, үшінші топтары қошқарларынан алынған еркек ұрпақтарда басымдылық байқалды, айырмашылық сәйкесінше 1,9 және 1,5 кг немесе 4,5; 5,7% болды ($t_d=2,26$; $P>0,95$). 12 айлықтарында еркек тоқтылардың тірілей салмағы бойынша ең жоғары тірі салмақпен австралиялық қаны бар қошқарларынан алынған үшінші топ тоқтылары ($49,6+0,43$ кг) сипатталды. Үшінші топ еркек тоқтыларының бірінші және екінші топ тоқтыларынан басымдылығы сәйкесінше, 2,0; 2,8 кг, немесе 4,03; 5,64% ($t_d=2,23$; $P>0,95$) құрады.
- 3. Генотиптері әр түрлі ұрғашы қозылар топтарында, туған кездегі тірілей салмақтары 3,05-3,48 кг құрады, бұл көрсеткіш бойынша ұрғашы қозылардың үш тобы арасында үшінші топ басымдылық көрсеткен ($3,48+0,1$), айырмашылық бірінші және екінші топпен, тиісінше – 0,43 және 0,21 кг немесе 12,3; 6,0% құрады ($t_d=2,02$; $P>0,95$). 4,5 айлық кездерінде тірі салмақ көрсеткіштері 27,1-28,4 кг болған, үшінші топ ұрпақтары жоғары көрсеткіштеріне ие болған - $28,4+0,69$ кг, бұл бірінші және екінші топпен салыстырғанда, сәйкесінше 1,3 және 0,8 кг-ға немесе 4,6; 2,8%-ға артықшылық көрсеткен ($t_d=1,97$; $P>0,95$).